

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені Володимира Винниченка

Кафедра образотворчого мистецтва та дизайну

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри
Стрітьсвич Т.М. _____
«30» серпня 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ
ХУДОЖНЬО-ЕТНОГРАФІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Галузь знань 02 Культура і мистецтво

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Спеціальність: 023 Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація

Освітня програма: **Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,**
реставрація

Факультет **Мистецький**

Форма навчання: **Денна**

2019–2020 навчальний рік

Робоча програма **НАВЧАЛЬНОЇ ХУДОЖНЬО-ЕТНОГРАФІЧНОЇ ПРАКТИКИ**

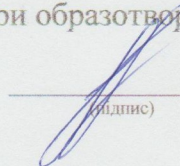
для студентів за спеціальністю: 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Розробники: Гарбузенко Л.В. к.п.н. доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри образотворчого мистецтва та дизайну

Протокол від «30» серпня 2019 року № 1

Завідувач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну

Стрітьєвич Т.М.
(прізвище та ініціали)

Найменування показників	Галузь 02 Культура і мистецтво	Характеристика навчальної дисципліни
		Форма навчання: денна
Кількість кредитів: 3,5	Шифр за ОП ВК11	Вибіркова
Загальна кількість годин: 105	Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	Рік підготовки: третій
		Семестр: шостий
Тижневих годин: аудиторних: самостійної роботи:	Рівень вищої освіти: перший бакалаврський	Самостійна робота: 105 год.
		Вид контролю: – диференційований залік

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета практики – дослідження особливостей традиційної матеріальної та духовної культури України: збір та систематизацію інформації про старожитності, предметів побуту; художньо-образне зображення етнографічних особливостей регіонів; систематизація, поглиблення, закріплення та практичне застосування теоретичних знань, отриманих з різних навчальних дисциплін.

Метою зумовлені наступні **завдання** практики: навчати осмисленню сучасного стану традиційної духовної та матеріальної культури досліджуваного регіону; виявляти основні регіональні традиції та характер її подальшої трансформації; передавати художньо-етнографічні особливості населення, як носіїв традиції, різних вікових категорій регіону засобом портрету; розвивати просторову орієнтації, цілісного сприйняття природи з урахуванням загального тонового і колірної стану; сприяти формуванню навичок художнього відбору, вміння вибирати найголовніше, композиційно мислити; збирати та документувати етнографічний матеріал, вводити його у науковий та практичний обіг; готувати студентів до самостійної роботи, вміння самому ставити цілі і завдання та реалізовувати їх.

Згідно з вимогами Освітньої програми у студента мають бути сформовані такі **компетентності**: здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації творів мистецтва або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій, положень і методів образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації творів мистецтва, й характеризується певною невизначеністю умов; розвиток критичного та наукового мислення студентів; здатність діяти соціально відповідально та з позицій громадянської свідомості; реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; виявляти цивільно-патріотичну позицію,

демонструвати усвідомлену поведінку на основі загальнолюдських цінностей; здатність зберігати і примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя; здатність володіти державною та іноземними мовами, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової та міжособистісної комунікації, уміння влучно висловлювати думки для успішного розв'язання проблем і завдань у професійній діяльності; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність здійснювати пошук, збереження, обробку та редагування професійної інформації з різних джерел з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для виконання професійних завдань та прийняття професійних рішень; вміти самостійно поглиблювати знання в рамках дисципліни шляхом пошуку й опрацювання нової інформації, прагнути до саморозвитку, постійного підвищення кваліфікації та майстерності; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях та генерувати нові ідеї; здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; презентувати результати власної художньо-творчої діяльності; здатність розуміти сутність мистецьких явищ та використовувати візуальне мистецтво як засіб формування глядацької свідомості та естетичного середовища; здатність працювати в міжнародному контексті; здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації творів мистецтва, зміст основних класичних і сучасних категорій та концепцій мистецтвознавчої науки, усвідомлювати їх художньо-естетичну природу; здатність формулювати цілі особистісного і професійного розвитку та умови їх досягнення, враховуючи тенденції розвитку галузі професійної діяльності, етапів професійного зростання та індивідуально-особистісних особливостей; здатність здійснювати творчу діяльність на базі професійних знань та навичок, та пластичну мову художнього твору; формулювати цілі демонструвати розвинену творчу уяву, використовувати власну образно-асоціативну, стилістичну особистісного і професійного розвитку та умови їх досягнення, враховуючи тенденції розвитку галузі професійної діяльності, етапів професійного зростання та індивідуально-особистісних особливостей; здатність демонструвати достатньо високий рівень творчої майстерності, розуміти основні шляхи інтерпретації художнього-пластичного образу у мистецтвознавчій, творчій та дослідницькій діяльності; інтерпретувати смисли та засоби їх втілення у мистецькому творі; здатність інтегрувати професійні знання та навички і використовувати їх у процесі створення художнього твору, володіти різними техніками та технологіями роботи у відповідних матеріалах, впроваджувати сучасні способи відтворення, використовувати виразну мову образотворчого мистецтва в процесі власної професійної діяльності; здатність сприймати новітні концепції в галузі образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва і реставрації творів мистецтва, поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями; здатність відтворювати традиційні та синтезувати сучасні технології в творах образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва та реставрації; здатність розуміти закономірності творчого процесу: перебігу та етапів виявлення і втілення художнього образу за допомогою образотворчих засобів; розуміння особливостей художнього сприйняття: цілісного бачення, асоціативного, образного сприйняття; визначення етапів та послідовності

реалізації художнього образу в мистецькому творі; здатність до творчої уяви й образного мислення, художньої спостережливості, зорової пам'яті, виховання широкої художньо-естетичної культури і художнього смаку; здатність досконалого володіння дисциплінами образотворчого циклу та здатність спрямовувати ці теоретичні знання та практичні навички на виконання роботи в матеріалі; усвідомлення основних художніх особливостей зображально-виразних засобів та їх можливості у виявленні образу.

Очікуваними *програмними результатами навчання* є: знання матеріалів та технік образотворчого мистецтва; виражальних і виразних засобів, професійної термінології, етапів та методики виконання зображення; усвідомлення теоретичних основ образотворчої грамоти для застосовування комплексного художнього підходу у створенні цілісного образу; знання основних законів теорії композиції; її видів, правил, прийомів та засобів, володіння специфічною термінологією, розуміння стадій та вимог щодо художньої-образної побудови композиції; володіння чітким уявленням щодо гармонійної організації композиції; аргументувати вибір матеріалів та техніки, зображальних засобів, різних мистецьких технік для вирішення практичного завдання, продемонструвати знання та розуміння зображальних і виражальних можливостей різних художніх матеріалів, що застосовуються у живописі, рисунку, декоративно-прикладному мистецтві, реставруванні; здійснювати пошук, аналіз та оброблення інформації з різних джерел; володіння навчальними методиками, теорією та методикою професійної художньої освіти та дидактикою викладання спеціальних дисциплін з фаху та формувати естетичні смаки, художні навички учнів загальноосвітніх та початкових спеціалізованих мистецьких закладів; вміння визначати й оцінювати образотворчу діяльність у системі часово-зорових мистецтв, володіти образотворчою грамотою, фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів, вміння аналізувати художні твори за різними критеріями; вміння застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності, виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, керувати художньо-творчою діяльністю учнів, урахувавши їх вікові та індивідуальні можливості; володіння умінням оцінювати змістовне навантаження виражальних засобів мистецтва, розуміти вагому роль українських етномистецьких традицій у стильових рішеннях творів образотворчого, декоративного та сучасного візуального мистецтва; використовувати відповідну термінологію, обговорювати факти та інтерпретації зрозумілою і чіткою мовою, застосувати це в презентаціях, есе та дипломній роботі; популяризувати надбання національної та всесвітньої культурної спадщини, сприяти проявам патріотизму, національного самоусвідомлення та етнокультурної само-ідентифікації; здатний до творчого та професійно-ділового спілкування із застосуванням фахової термінології; здатний до міжособистісної взаємодії, уміє толерантно вести дискусії та аргументувати власні думки; відповідально ставитися до виконуваної роботи, самостійно приймати рішення, досягати поставленої мети з дотриманням вимог професійної етики; свідомо ставитися до пізнавальної діяльності, до самонавчання та продовження професійного розвитку як умови розвитку творчої особистості та професійного зросту.

Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ ТА ЕТНОГРАФІЯ

Тема 1. Історико-етнографічний аспект

Історико-етнографічне районування досліджуваної групи населення. Природничо-географічні умови. Етнічний склад району. Історичні умови розвитку. Матеріальна культура певної місцевості. Характерні особливості господарської діяльності, матеріальної і духовної культури. Особливості культури і побуту населення.

Тема 2. Традиційно-побутова культура

Ужиткове мистецтво в контексті етноспільноти. Народне мистецтво як одне із зрізів ментальної структури певного суспільства. Професійне образотворче та декоративне мистецтво в контексті культури регіону. Порівняльний аналіз та пошуки відповідних культурних аналогій у інших народів. Організація збирання, способи фіксації, методика та техніка запису джерел інформації. Методи дослідження.

Розділ 2. ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ В УМОВАХ ПЛЕНЕРНОЇ ПРАКТИКИ

Тема 1. Художньо-творча діяльність

Короточасні етюди пейзажу на передачу ландшафту у різних станах освітленості. Загальний стан в пейзажі з урахуванням особливостей мотиву. Особливості роботи над сюжетним етюдом з натури. Характерні риси навколишньої місцевості. Самостійність у виборі мотиву, сюжету, точки зору, розмірів полотна. Графічні пошуки і швидкі етюди мотиву на виявлення загального тонового стану освітлення в пейзажі та етнічних особливостей. Ландшафтний панорамний розгорнутий пейзаж. Пейзаж камерного характеру.

Тема 2. Зображення навколишньої дійсності.

Сюжетно-тематичний етюд з натури. Етнічний образ. Начерки по пам'яті і за уявленнями. Закони композиції в навчальному етюді. Тематичні етюди і начерки натури в русі. Методи та прийоми передачі руху в образотворчому мистецтві. Особливості зображення портрету на пленері. Особливості зображення людини в етнографічному середовищі. Тривалі етюди фігур людей різних етнічних груп, віку, статусу, професії у конкретній атмосфері. Зображення з натури, по пам'яті, за уявою сюжетних сцен з навколишньої дійсності. Тонові та колірні співвідношення в малюнку та живописі. Загальний колорит.

Тема 3. Тематична композиція.

Жанрові сцени за мотивами навколишньої дійсності. Підготовчі роботи (начерки, етюди, варіанти ескізу). Єдність зображення та виразності у малюнку та живописі. Композиція на задану тему. Художнє відтворення результатів спостереження, образних уявлень в етюдах, начерках, ескізах.

Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		лекції	лабора торні	самостійна робота
Розділ 1. Народна творчість та етнографія				
Тема 1. <i>Історико-етнографічний аспект</i>				20
Тема 2. <i>Традиційно-побутова культура</i>				20
Усього годин				40

Розділ 2. Художня творчість в умовах пленерної практики

Тема 1. <i>Художньо-творча діяльність</i>				20
Тема 2. <i>Зображення навколишньої дійсності</i>				20
Тема 3. <i>Тематична композиція</i>				25
Усього годин				65

Завдання для самостійної роботи

Розділ 1. НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ ТА ЕТНОГРАФІЯ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Історико-етнографічний аспект</i>	20
	Історико-етнографічне районування досліджуваної групи населення. Природничо-географічні умови. Етнічний склад району. Історичні умови розвитку. Матеріальна культура певної місцевості. Характерні особливості господарської діяльності, матеріальної і духовної культури. Особливості культури і побуту населення.	
2	<i>Традиційно-побутова культура</i>	20
	Ужиткове мистецтво в контексті етноспільноти. Народне мистецтво як одне із зрізів ментальної структури певного суспільства. Професійне образотворче та декоративне мистецтво в контексті культури регіону. Порівняльний аналіз та пошуки відповідних культурних аналогій у інших народів. Організація збирання, способи фіксації, методика та техніка запису джерел інформації. Методи дослідження.	
	<i>Разом</i>	40

Розділ 2. ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ В УМОВАХ ПЛЕНЕРНОЇ ПРАКТИКИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Художньо-творча діяльність</i>	20
	Короткочасні етюди пейзажу на передачу ландшафту у різних станах освітленості. Загальний стан в пейзажі з урахуванням особливостей мотиву. Особливості роботи над сюжетним етюдом з натури. Характерні риси навколишньої місцевості. Самостійність у виборі мотиву, сюжету, точки зору, розмірів полотна. Графічні пошуки і швидкі етюди мотиву на виявлення загального тонового стану освітлення в пейзажі та етнічних особливостей. Ландшафтний панорамний розгорнутий пейзаж. Пейзаж камерного характеру.	
2	<i>Зображення навколишньої дійсності</i>	20

	Сюжетно-тематичний етюд з натури. Етнічний образ. Начерки по пам'яті і за уявленням. Закони композиції в навчальному етюді. Тематичні етюди і начерки натури в русі. Методи та прийоми передачі руху в образотворчому мистецтві. Особливості зображення портрету на пленері. Особливості зображення людини в етнографічному середовищі. Тривалі етюди фігур людей різних етнічних груп, віку, статусу, професії у конкретній атмосфері. Зображення з натури, по пам'яті, за уявою сюжетних сцен з навколишньої дійсності. Тонові та колірні співвідношення в малюнку та живописі. Загальний колорит.	
3	Тематична композиція	25
	Жанрові сцени за мотивами навколишньої дійсності. Підготовчі роботи (начерки, етюди, варіанти ескізу). Єдність зображення та виразності у малюнку та живописі. Композиція на задану тему. Художнє відтворення результатів спостереження, образних уявлень в етюдах, начерках, ескізах.	
	Разом	65

Методи навчання: аналіз педагогічних ситуацій; відеометод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання; дискусії; навчальна, виробнича практики; навчально-творчий проект; наочний метод (метод ілюстрацій і метод демонстрацій); науково-дослідна робота студентів; пошукова робота; практичний метод; робота з навчально-методичною літературою; самостійна робота; словесний метод; художньо-творчі роботи.

Методи контролю: аналітичні звіти, реферати, есе; виставки; захист повідомлень, доповідей; індивідуально-дослідні завдання; кваліфікаційна робота; командні проекти; контрольні роботи; навчальні, навчально-творчі роботи; науково-дослідна робота студентів; перегляди художньо-творчих робіт; поточний контроль, тематичне оцінювання; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; тестування; усне опитування.

Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів робіт. Вагові коефіцієнти змінюються залежно від структури дисципліни і важливості окремих видів робіт.

Від 1 до 10 балів студент може отримати за презентацію своїх робіт під час кафедрального перегляду

За результатами підсумкового контролю, презентації навчально-творчих робіт під час кафедрального перегляду студентам виставляється диференційований залік.

Схема нарахування балів, які отримують студенти під час екзамену

Результати поточного контролю					Презентація	Підсумковий контроль
Розділ 1		Розділ 2				
Т 1	Т 2	Т 1	Т 2	Т 3		
1–20	1–20	1–15	1–15	1–20	1–10	6–100

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Оцінку **"відмінно" А, (90-100), зараховано** – отримує студент за глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь та навиків з навчальної художньо етнографічної практики. Легко орієнтується в теоретичному матеріалі, володіє понятійним апаратом, уміє зв'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Відмінна оцінка передбачає грамотний, логічний виклад відповіді (як в усній формі, так і в творчій роботі), якісне і правильне оформлення навчальних завдань. Студент здатний до самостійного та художньо-творчого мислення.

Оцінку **"добре" В, (82-89), зараховано** – отримує студент за повне засвоєння навчального матеріалу навчальної художньо етнографічної практики, володіння понятійним апаратом, орієнтування в вивченому матеріалі, свідоме використання знань для вирішення практичних завдань, грамотний виклад матеріалу в техніці виконання, але у змісті, формі відповіді, навчально-творчій роботі мали місце окремі неточності. Відповідь студента будується на основі самостійного мислення але художньо-творче мислення фрагментарне.

Оцінку **"добре" С, (74-81), зараховано** – отримує студент за правильне виконання завдання з двома-трьома суттєвими помилками. Такими помилками можуть бути недоцільно використані засоби зображення та вираження. Студент демонструє неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією. Недосконале володіння технікою. Мислення репродуктивно-творче.

Оцінки **"задовільно" D, (64-73), зараховано** – заслуговує студент, який виявив знання основного навчально-програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та практичної діяльності за професією, що справляється з виконанням практичних завдань, передбачених програмою. Як правило, відповідь студента будується на рівні репродуктивного мислення, студент слабо знає структуру курсу, допускає помилки у відповіді, неточності, вагається при відповіді на виводжене запитання, разом з тим студент володіє знаннями, що дозволяють йому під керівництвом викладача усунути неточності у відповіді.

Оцінки **"задовільно" E, (60-63), зараховано** – заслуговує студент за неповне опанування програмного матеріалу, але отримані знання і набуті навички

відповідають мінімальним критеріям оцінювання. З зусиллями виконує репродуктивні завдання.

Оцінка **"незадовільно" FX, (35-59), не зараховано** – виставляється, коли студент демонструє розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при виконанні навчальних завдань. Як правило, оцінка "незадовільно" виставляється студенту, який не може продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни

Оцінка **"незадовільно" F, (1-34), не зараховано** – виставляється студенту за повне незнання і нерозуміння навчального матеріалу або відмову від відповіді і передбачає повторне вивчення студентом дисципліни.

Рекомендована література

Методична література:

1. Гарбузенко Л. В. Декоративно-прикладне мистецтво: крок до художньо-естетичної компетентності: Навчально-методичний посібник. – Кіровоград: ФОП Александрова М. В., 2016. – 132 с.

2. Гарбузенко Л. Система навчальних завдань для формування художньо-естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Вип. 12. – Ч. 1. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. – С. 137–143.

3. Гусева Л. Г., Пунгіна О. А. Пленер: живопис. Методичні рекомендації з живопису до навчальної художньо-творчої практики "Пленер" для студентів I курсу мистецького факультету спеціальності 023. Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. – Кропивницький: Видавництво ТОВ "Моноліт-12", 2019. – 34 с.

4. Гусева Л. Г., Пунгіна О. А. Пленер: рисунок. Методичні рекомендації з рисунку до навчальної художньо-творчої практики "Пленер" для студентів I курсу мистецького факультету спеціальності 023. Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. – Кропивницький: Видавництво ТОВ "Моноліт-12", 2019. – 28 с.

5. Гусева Л. Г., Пунгіна О. А. Пленер: композиція. Методичні рекомендації з композиції до навчальної художньо-творчої практики "Пленер" для студентів I курсу спеціальності 023. Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. – Кропивницький: Видавництво ТОВ "Моноліт-12", 2019. – 24 с.

6. Давидов В. М. Зміст навчальної практики "плєнер" у професійній підготовці педагога-художника. / Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки. 2017. Вип. 155. С. 107–111.

7. Малежик Ю. М., Балах Д. І. Використання можливостей кольору під час практики з плєнерного живопису у майбутніх учителів образотворчого мистецтва. / Педагогічні науки. "Молодий вчений" № 5 (69). Видавництво "Молодий вчений". – 2019. С. 143–146

8. Пунгіна О. А. Передумови розвитку та особливості художньої освіти на Півдні України у II половині XIX ст. // Наукові записки / Ред. кол.: В. В. Радул, В. А. Кушнір та ін. Серія педагогічні науки. – Випуск 139. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. С. 158–162.

Базова:

1. Беда Г. В. Живопись. – М.: Просвещение, 1986. – 192 с.
2. Визер В. В. Живописная грамота: основы пейзажа. – СПб.: Питер, 2006. – 192 с.
3. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 286 с.
4. Маслов Н. Я. Пленер: Практика по изобразит. искусству. – М.: Просвещение, 1984. – 112 с.
5. Програма, запитальники та методичні поради дослідникам народної культури України / Упорядн. Л. Орел, К. Міщенко. – Київ: ІСДО, 1995. – 232 с.

Допоміжна:

1. Ковальчук Н. А. Композиция. Художественные средства. – М.: Плакат, 1990. – 32 с.
2. Ломоносова М. Т. Графика и живопись. – М.: ООО «Издательство Астрель» ООО «Издательство АСТ» 2003. – 202 с.
3. Панксенов Г. И. Живопись. Форма, цвет, изображение: [учеб. пособие]. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 144 с.
4. Паранюшкин Р. В. Композиция: теория и практика изобразительного искусства. – Ростов н/Д: Феникс, 2005. – 79 с.
5. Прокофьев Н. И. Живопись. Техника живописи и технология живописных материалов: [учеб. пособие]. – М.: Гуманитар. Изд. центр ВЛАДОС, 2010. – 158 с.
6. Супруненко В. Народознавчий запитальник. – Мелітополь, 1994. – 32 с.
7. Трофимов В. А., Шарок Л. П. Основы композиции. – СПб.: СПбГУ ИТМО, 2009. – 42
8. Унковский А. А. Живопись: Вопросы колорита: [учеб. пособие]. – М.: Просвещение, 1980. – 128 с.
9. Чинь Ф.Д.К. Архитектура: форма, пространство, композиция. – М.: Астрель, 2005. – 399 с.